

حقوق فناوری اطلاعات

حریم خصوصی در جامعه اطلاعاتی

(حمایت از داده‌های شخصی)

نگارش: حمیدرضا اصلانی

نشر میزان

با همکاری

مرکز فناوری اطلاعات ریاست جمهوری

اصلانی، حمیدرضا -

حقوق فناوری اطلاعات / نگارش حمیدرضا اصلانی؛ با همکاری مرکز
فناوری اطلاعات ریاست جمهوری. - تهران: میزان، ۱۳۸۴.

ISBN: 964-7896-96-4

ج. ۵ - (میزان ۱۹۷)

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیا.

کتابنامه: ص ۳۳۳ - ۳۳۴ همچنین به صورت زیر نویس.

مندرجات: ج. ۱. حریم خصوصی در جامعه اطلاعاتی (حمایت از
داده های شخصی).

۱. تکنولوژی اطلاعات - قوانین و مقررات. ۲. حریم شخصی -

قوانین و مقررات. ۳. حفاظت اطلاعات - قوانین. الف. ایران. ریاست

جمهوری، مرکز فناوری اطلاعات. ب. عنوان

۳۳۳/۰۹۹۹

ح ۷ الف/۴۲۹۳

۸۴-۴۰۳۵ م

کتابخانه ملی ایران

۱۹۷

نشر میزان

حقوق فناوری اطلاعات

(حریم خصوصی در جامعه اطلاعاتی)

نگارش: حمیدرضا اصلانی

چاپ اول: بهار ۱۳۸۴

شمار: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۴۰۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۷۸۹۶-۹۶-۴

دفتر مرکزی: خ انقلاب، خ ایرانشهر، جنب مسجد جلیلی، پلاک ۳۴، طبقه سوم، واحد ۶، تلفن ۸۳۰۶۲۰۲

واحد پخش و فروش: نمایشگاه و فروشگاه تخصصی کتب حقوق و علوم سیاسی، انتشارات

دانشگاه تهران، نشر میزان، خ انقلاب، بین لاله زار و فرصت، پلاک ۶۰۵، تلفن و دورنویس ۸۸۴۵۳۸۶

پیشگفتار

سالهای آخر دهه چهل شمسی شکل گیری فناوری جدیدی در جهان آغاز شد که ابتدا فقط برای محاسبه به کار می رفت و بعدها برای پردازش هر نوع اطلاعات به کار گرفته شد. از سوی دیگر فناوری ارتباطات - در کشور ما به نام "مخابرات" شناخته می شود - با اختراع تلفن آغاز گردیده بود سیر تحول را می پیمود. اوائل دهه شصت شمسی این دو فناوری بهم نزدیک شدند. سونیچ های دیجیتال با نرم افزارهای قوی در مخابرات بکار گرفته شد و پردازش انواع اطلاعات صوتی و تصویری در رایانه ها ممکن گشت. شبکه های جهانی رایانه ای شکل گرفتند و به این ترتیب فناوری های ارتباطات، اطلاعات و حتی فناوری های رسانه ای با هم متحد شدند. یک نماد از این اتحاد در تغییر نام سازمان های متولی آن متجلی گشت. نام "پست و تلگراف و تلفن" در بعضی از کشورها به "فناوری ارتباطات و اطلاعات" تبدیل شد و در بعضی از کشورها با نگاه به آینده پا را فراتر نهاده و نام "فناوری اطلاعات و هنر" را برگزیدند.

شکل گیری شبکه های جهانی و بکارگیری فناوری های جدید، مشکل زمان و مکان را در بسیاری عرصه های زندگی بشر کم رنگ کرد. این نوآوری ها در کم تر از دو دهه توانست چهره ی حیات بشری را دگرگون نماید و در پرتو آن، روابط جدیدی بوجود آورد که قسمی از تعامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... با هنجارها - و حتی ارزش های ویژه - را به بشر معرفی نماید که با تعاملات سنتی تفاوت های قابل ملاحظه ای دارد. اندیشمندان و اهل فن از این جامعه با عناوینی هم چون "جامعه مجازی"، "جامعه اطلاعاتی"، "جامعه شبکه ای"، و "جامعه نظارتی" - البته با تفاوت هایی در مقصود و محتوا - یاد کرده اند.

نهادهای سازمان های بین المللی مختلف، نظیر UNESCO, ILO, ITU, UPU, UNCTAD, WIPO و... طی جلسات متعددی به این موضوع پرداخته و خود را برای ورود به این عصر

آماده ساختند و بالاخره با پیشنهاد کشور تونس و با محوریت بخش ارتباطات بین‌المللی (ITU) مقدمات پرداختن به این موضوع در سطح بین‌المللی فراهم گردید. نهایتاً در ۱۹ تا ۲۱ آذر سال ۱۳۸۲ هجری شمسی (۱۰ تا ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳) اجلاس سران کشورهای جهان در ژنو تشکیل شد و منشور بین‌المللی جامعه اطلاعاتی به امضاء رسید.

هرچند چنین جامعه‌ای در واقع تنها بُعدی نوین از اجتماع انسانی است که کارکردها، نیازها و انتظارات مطرح در این عرصه تفاوت‌های بسیاری با دنیای واقعی دارد، و جای جامعه کلاسیک را بطور کامل نگرفته و همه‌ی فعالیت‌ها و تعاملات بشری را در بر نمی‌گیرد، اما بسیاری از نیازها و انتظارات بشر در آن تامین می‌شود؛ لذا بازنگری اصول و قواعد حاکم بر جامعه کلاسیک برای انطباق با این بعد نوین، ضرورتی تام دارد.

مسائل و مباحث حقوقی نیز هم چون سایر حوزه‌ها، در این جامعه نیازمند بازنگری است تا بتواند به غایت اصلی خود که همانا تنظیم و تنسيق روابط اشخاص در اجتماع است، نائل آید.

بررسی موانع و مشکلات مختلف بروز یافته در به کارگیری صحیح فناوری اطلاعات و ارتباطات در کشور ظرف چند سال اخیر، نمایان گر این واقعیت است که جامعه به انتظار قانون گذار نمی‌ماند تا پس از تصویب قوانین، به کارگیری فناوری جدید را آغاز نماید. ورود غیر منضبط در چنین عرصه‌ای موجب فراهم شدن فضا، برای سودجویی فرصت طلبان و عقب افتادن از سایر کشورها در این حرکت خواهد شد بر این اساس هوشیاری و بیداری دست‌اندرکاران و ارکان مختلف مرتبط با قانون گذاری، بویژه نهادهایی که وظیفه پیشنهاد، تدوین و تصویب نهایی قانون را دارند، تنها راه نجات است. خوشبختانه این مهم چندی است که مورد اقبال نهادها و دستگاههای اجرایی، قضایی و تقنینی قرار گرفته و صرف نظر از آفت تداخل و موازی کاری که بیماری دیرین ماست، پژوهش‌ها، فعالیت‌ها و تلاش‌های قابل تقدیری در کشور انجام شده که بعضاً مراحل تصویب و تقنین را گذرانده و شماری نیز به کسوت قانون لازم الاجراء در آمده اند.

با این همه از یکسو مذاقه در راه پیموده و عرصه‌های ناگشوده، ما را به این حقیقت رهنمون می‌سازد که بدون شناخت عمیق و گسترده‌ی مباحث و مسایل این حوزه از دانش و مبانی آن، و از همه مهم تر بدون شناخت وضعیت فعلی جامعه، خلاءها و پتانسیل‌های آن، هرگز نمی‌توان در شناخت راه حل‌ها و امر قانون گذاری گامی موفق برداشت.

براساس چنین دیدگاهی، دفتر تحقیقات و برنامه ریزی مرکز فناوری اطلاعات ریاست جمهوری با هدف شناخت هرچه بیش تر مباحث حقوقی حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات، اقدام به بررسی و پژوهش در حقوق فناوری اطلاعات در نظام‌های مختلف حقوقی و تطبیق آن با نظام حقوقی کشور نموده تا با انتشار آن ضمن کمک در فرهنگ سازی مناسب، آمادگی لازم را در خود و دستگاه‌های متولی امر برای مواجهه با این سیل خروشان فراهم سازد.

کتاب حاضر که با همت برادر عزیز جناب آقای مهندس سجادی مدیر کل محترم دفتر تحقیقات و برنامه ریزی، توسط جناب آقای اصلاقی، از کارشناسان ساعی و پرتلاش آن دفتر تدوین شده است، اولین مجلد از سلسله مباحث حقوق فناوری اطلاعات است که به موضوع "حریم خصوصی" می‌پردازد. امید است گامی هرچند خرد در این عرصه از تحقیق و پژوهش برای جامعه علمی کشور محسوب گردد.

و من ... التوفیق

مجتبی جعفری

رئیس مرکز فناوری اطلاعات ریاست جمهوری

و دبیر شورای عالی امنیت فضای تبادل اطلاعات

درآمد

دانش حقوق در زمره علوم و دانش‌های اجتماعی (علم الاجتماع) می‌باشد، که وظیفه آن تنظیم و تنسيق روابط انسان‌ها در عرصه اجتماع است. موضوع این علم قواعد و دستورهای رفتاری کلی است که اعضای اجتماع، در زندگی روزمره خود، مکلف به تبعیت از آن جهت برقراری نظم می‌باشند. نظمی که حتی المقدور باید تامین کننده عدالت نیز باشد. مع الوصف نظم، هدف و غایت اولیه این دانش بوده و هرچند عدالت مطلوب و امل همیشگی نوع بشر است لیکن در مقام تراحم و تضاد تحصیل نظم و عدالت، نظم بر عدالت برتری داشته و عدالت به قربانگاه نظم می‌رود. این مهم نباید اسباب تعجب خواننده را برانگیزد، چراکه عدالت مطلق معلول و محصول علم مطلق است و از آنجا که علم مطلق هموست لذا عدالت مطلق نیز اختصاص به ذات لایتناهی او دارد.

نوع بشر از یکسو در در آتش اشتیاق عدالت می‌سوزد و از سوی دیگر چاره ای جز برقراری نظم فوری، در اجتماع ندارد (دست ما کوتاه و خرما بر نخیل). لذا عقل جمعی حکم می‌کند که قاعده گذاری و قاعده مداری در عرصه زیست جمعی، در درجه نخست با هدف نظم عادلانه صورت پذیرد و در صورت دست نیافتن به قاعده عادلانه یا ابزارهای تحقق آن به قانون نظم گستر تن در دهیم؛ هرچند که عادلانه نباشد (قواعد حقوقی چون مرور زمان، اعتبار امر قضاوت شده، لزوم اقامه دلیل برای پیروزی در دعوا و... جملگی موید این وضعیّت می‌باشند).

گسترش روز افزون و بلا انقطاع علوم و تکنولوژی هر روز بر پیچیدگی و در هم تنیدگی مسائل اجتماعی افزوده و موضوعات حادث و جدیدی ایجاد می‌کند که هریک به نوبه خود وظیفه حقوقدانان، قانونگذاران و دادرسان، که متکفل تنظیم و تنسيق روابط انبیا بشر در عرصه جامعه می‌باشند، را بیش از پیش سنگین می‌کند.

با در نظر داشتن دو مقدمه فوق، دشواری و صعوبت گام نهادن در عرصه‌های نوین حقوق، بویژه حقوق تکنولوژی و در راس آنها مباحث حقوقی ناشی از بکارگیری

فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی نوین، که موجب انقباض هرچه بیشتر گیتی تا دهکده ای جهانی گردیده است، راحت‌تر درک می‌شود.

شاید علت عمده فقر علمی در این حوزه از دانش حقوق نیز چیزی جز همین نکته نباشد، زیرا ورود در این مباحث و رها کردن مباحث سستی بمنزله رها کردن بزرگراه و قدم نهادن در راهی پرسنگلاخ می‌باشد. دلیل این ادعا آنست که نه تنها شناسایی و وقوف بر ابعاد گسترده و پرهیمه این مباحث کاری است بس دشوار، بلکه بومی کردن و انطباق دادن ماحصل تلاش‌ها با مبانی و اصول حاکم بر نظام حقوقی فعلی و استخراج نقاط همگرایی و واگرایی احتمالی میان این دو، کاری است بس دشوار که تنها با تلاشی همه جانبه و فراگیر و از همه مهمتر بدور از هرگونه غرور و تعصب علمی قابل وصول است.

موضوع حریم خصوصی هر چند پیش از پیدایی و گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی نیز، حداقل در میان حقوقدانان، مسبوق به سابقه بوده است، لیکن پس این تحول شگرف اهمیتی مضاعف یافته و نیاز به بازنگری و فربه سازی بیشتری دارد. در کشور ما نیز دیری نیست که این فناوری‌ها راه گسترش و استغراق را در پیش گرفته و از هم اکنون صدای پای مسائل و مشکلات حقوقی ناشی از آن نیز به گوش می‌رسد و البته بزودی با انفجاری از مسائل و مباحث و از همه اسفبارتر خلاءهای حقوقی و قانونی مواجه خواهیم شد که همچون کمندی گلوی توسعه و گسترش این فناوری‌ها را خواهد فشرد و قانونگذار را همچون سنگ ریزه ای در برابر سیلی خروشان، به پیروی از خود وا خواهد داشت. براین اساس لزوم ورود حقوقدانان و دانشجویان حقوق در این حوزه امری است که دیر یا زود بر همگان آشکار خواهد شد.

در کتاب حاضر علاوه بر بررسی ابعاد حقوقی حریم خصوصی در جامعه اطلاعاتی؛ که موضوع اصلی و اولیه این نوشتار می‌باشد، نگاهی گذرا به سایر شقوق حریم خصوصی نیز خواهیم افکند تا رابطه ارگانیک این مباحث بایکدیگر روشن شده و خواننده به درک روشنی از کلیات حاکم بر ابعاد حقوقی حریم خصوصی در همه زمینه‌ها دست یابد.

با اینهمه از آنجا که ایفای چنین نقشی مستلزم وقوف و اشراف نسبی بر مبانی و بحث و همچنین جایگاه آن در نزد کشورهای پیشرو و نهایتاً وضعیت آن از حیث قابلیت انطباق با حقوق داخلی می‌باشد لذا آنچه بیشتر مد نظر می‌باشد تبیین مبانی تحلیلی و وضعیت کلی بحث در جهان و حقوق داخلی و شناسایی نیازها و خلاءها و رویکردها می‌باشد.

آنچه در پیش روی دارید ماحصل یکسال و اندی مطالعه و غور در این حوزه است. علیرغم آنکه نویسنده تلاشی وافر داشته تا رتوس تمامی مباحث و مسائل قابل طرح در حوزه حریم خصوصی (بویژه حریم خصوصی اطلاعاتی و ارتباطاتی) را لااقل به گونه‌ای گذرا و در حد طرح سؤال و ارائه دور نمای بحث در نزد نظامهای حقوقی دیگر مطرح نموده و حتی المقدور وضعیت حقوق داخلی و نیازها و کاستی‌های آن را تبیین نماید، مع الوصف هرگز مدعی نیست که آنچه ارائه می‌شود کاری کامل و عاری از نقص و کاستی است بلکه خود بیش و پیش از دیگران بر این نکته معترف است. کاستی‌ها و خلاءهای پژوهش حاضر در درجه اول ناشی از بضاعت علمی اندک نویسنده و پس از آن فقدان منابع درخور، در حقوق داخلی و مشکلات دسترسی به منابع درجه اول خارجی و نهایتاً دشواری‌های بومی نمودن این دانش وارداتی است؛ که در همین مجال از اندیشمندان و خوانندگان محترم و صاحب فضل دعوت می‌شود نظرات و انتقادات علمی خود را جهت هرچه پربارتر شدن این اثر در چاپها و ویرایش‌های بعدی با اینجانب در میان گذارند. اینهمه از اینروست که از دیدگاه نویسنده، اثر حاضر نه پایان این راه بلکه آغاز راهی است که رهروان بعدی وظیفه خطیر تکمیل و تصحیح کاستی‌های پیشگامان را برعهده دارند.

در انتها بر خود فرض می‌دانم از کلیه عزیزانی که در تدوین و تالیف این اثر ناچیز مرا یاری نمودند تشکر و قدردانی نمایم. در این رهگذر حسن نظر و هدایت جناب آقای مهندس مجتبی جعفری مشاور محترم نهاد و ریاست مرکز فناوری اطلاعات نهاد ریاست جمهوری و تشویق، همکاری و همفکری مداوم و راهگشای جناب آقای مهندس سید هادی سجادی مدیر کل محترم دفتر تحقیقات و برنامه ریزی مرکز فناوری اطلاعات نهاد

ریاست جمهوری، همکار و مشیر ارجمند جناب آقای کارگر اروچی، سرکار خانم مریم حاجی پروانه که در امر تایپ و صفحه آرایی، با دقت نظر و حوصله بسیار، کمک فراوان نمودند، جناب آقای حمزه لویی منفرد کارشناس محترم دفتر تحقیقات و برنامه ریزی، جناب آقای حیات مسؤول محترم کتابخانه وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، مسؤولان محترم کتابخانه نهاد ریاست جمهوری و البته استاد بزرگوار جناب آقای دکتر محمود صادقی عضو هیات علمی دانشگاه تربیت مدرس که بذل این خرمن از اوست، و اینجانب همواره به شاگردی خود نزد ایشان افتخار می کنم، جایگاهی ویژه و در خور تقدیر دارد. امید که در گام های بعدی با ا تکمال به ذات لایتناهی بتوانم قدمی در راه اعتلا و پربار تر شدن حقوق فناوری اطلاعات بردارم.

حمید رضا اصلانی
aslani@govir.ir
تابستان ۱۳۸۳

مقدمه

شهری را در نظر آورید که حکومت در آن ساقط گردیده و قوای حکومتی دچار ازهم گسیختگی شده اند. یا شهری که قوه قانونگذاری ذیصلاح آن، یک روز را بعنوان روز بدون قانون تعیین نموده و اعلام نموده که در این روز هیچ گونه ضمانت اجرایی بر آنچه شهروندان مرتکب شوند مترتب نخواهد بود. در چنین وضعیتی فضایی که از این شهر می توان ترسیم کرد چنین است:

عده ای با هجوم به اماکن عمومی در حال تخریب آنها و ورود به بانکها و موزه ها و ادارات دولتی برای تصاحب و غارت اموال و اشیاء ذی قیمت آن می باشند. گروهی دیگر به منازل اشخاص دیگر، حمله کرده قصد ورود بدان را دارند و از آنجا که صاحب خانه از یکسو می داند که در صورت گشودن درب چه سرنوشتی در انتظار اوست و از سوی دیگر هرچه تلاش می کند تا از پلیس یا حتی رهگذران کمک بگیرد، فایده ای ندارد لذا از گشودن درب و هرگونه مقابله با کسانی که قصد گشودن یا شکستن آن را دارند، خودداری می کند ولی غارتگران دست از کار خود نمی کشند تا به درون منزل راه یابند. در گوشه ای دیگر عده ای صرفاً برای تفریح و خندیدن رهگذری را به زور خلع لباس نموده و به اذیت و آزار وی مشغولند. وضعیت نوامیس و عرض و آبروی افراد نیز وضعیت بهتری ندارد. جالب اینکه حتی خود غارتگران و هتاکان مزبور وقتی به خانه بر می گردند با صحنه ای مواجه می شوند که انتظار دیدن آن را ندارند. آری منزل و خانواده ایشان از سوی عده ای دیگر مورد تعرض قرار گرفته است....

در چنین فضایی زندگی عادی انسان ها مختل شده و دیگر هیچ کس نمی تواند با طیب خاطر به کسب و کار و تامین معاش یا تحصیل و تحقیق و به طریق اولی تفریح

بپردازد. تداوم این وضعیت گذشته از مشکلات عدیده کوتاه مدتی که به دنبال دارد بدون تردید در درازمدت نیز منجر به رکود و عقب ماندگی چنین جامعه‌ای خواهد شد.

بزرگترین مشکل چنین شهری چیست؟ بنظر می‌رسد فقدان امنیت تنها پاسخ این سؤال باشد. لیکن سؤال اساسی تر اینست که چرا نبودن حکومت و اجبار ناشی از آن با چنین سرعتی منجر به هرج و مرج و زوال امنیت می‌گردد؟ شاید بهترین پاسخی که بتوان به این پرسش داد اشاره به روحیه خودخواهی و زیاده خواهی انسان‌ها باشد. در جامعه‌ای که اقتناع درونی افراد (از جمله اقتناع مذهبی و اخلاقی) برای عدم تعدی و تجاوز به سایرین از میان رفته یا سست شده باشد هر کس بدنبال اینست که برخورداری و بهره‌مندی هرچه بیشتر خود را تامین کند هرچند این کار به بهای تعدی به سایرین باشد.

امنیت، به معنا مصون بودن مطلوب‌ها و مختصات حیات فردی و بویژه امنیت حریمی از زندگی انسان، که نوع بشر، تمایل به مصون ماندن آن از دسترس و اطلاع سایرین دارد از مهمترین مطلوب‌های بشر است. چنین حوزه‌ای از زندگی بشر "حریم خصوصی" نامیده می‌شود.

با مقدمات فوق تردیدی در اینکه امنیت شخصی و مصون ماندن زندگی انسان‌ها از تعرض بویژه مصون ماندن حریم خصوصی ایشان از لوازم و مقدمات حیات جمعی و کار و تلاش در عرضه اجتماع است باقی نخواهد ماند.

در یک جامعه قانونمند و مردم سالار لازم است که قوانینی بصورت دقیق و جامع حدود و مرزهای آزادی و اختیار اشخاص در روابط خود با یکدیگر را مشخص نمایند تا سودجویان نتوانند در پناه خلاءها و ابهامات قانون به کامیابی و پیشبرد مطامع خود (که علی‌القرض با منافع و مطلوب‌های معقول و متعارف سایرین در تضاد است) بپردازند. بعلاوه لازم است تا قوانین صریحاً حدود اختیار حاکمیت (دولت به مفهوم عام کلمه) را تنقیح و تبیین نمایند تا وظایف شهروندان، احصاء و حقوق ایشان مورد حمایت قرار گیرد. این دو ضرورت، لزوم شناسایی و تحلیل مبانی و شقوق و آثار حق بهره‌مندی از حریم خصوصی و در نهایت گردآوری و تدوین قانون جامع حمایت از حریم خصوصی را توجیه می‌نماید.

گذشته از آنچه در بالا بدان اشاره شد امروزه و در آغاز هزاره سوم بحث در باب حریم خصوصی و حق اشخاص در برخورداری از مصونیت و حرمت چنین حوزه‌ای با پیدایش و گسترش پدیده و انقلابی نوظهور، بنام فناوری اطلاعات و ارتباطات^۱ اهمیتی مضاعف یافته است. ویژگی بارز این فناوری‌ها تسهیل فوق‌العاده امکان دسترسی و پردازش و انتشار داده‌ها و همچنین مراسلات است.

امروزه بکارگیری این فناوری‌ها موجب گردیده که شکل کلیه فعالیت‌ها و تعاملات بشر در اجتماع دگرگون گردد. انسان امروز، از طریق فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی (که از این پس به اختصار آن را «فناوری» می‌نامیم) کار می‌کند، آموزش می‌بیند، فعالیت‌های اقتصادی خود را انجام می‌دهد، خدمات اجتماعی و دولتی دریافت می‌کند، کسب اطلاع می‌کند، به سلامتی و بهداشت خود می‌پردازد و....

اینچنین است که امروز سخن از پیدایش جامعه مجازی^۲، در دل جامعه واقعی و کلاسیک بسیار شنیده می‌شود. بکار بردن این عنوان شاید از این جهت قابل توجیه است که جامعه مجازی فی الواقع جامعه‌ای در عرض جامعه واقعی متشکل از انسان‌ها نبوده و صرفاً شکل جدیدی از روابط اجتماعی جاری در اجتماع است و منجaza می‌توان آن را جامعه‌ای جدید با ارزش‌ها، هنجارها و کارکردهای خاص خود نامید. از جهت غلبه وصف اطلاعات محور و اطلاعات مدار^۳، این جامعه را، جامعه اطلاعاتی نیز می‌نامند.

رفتارهای ما در فضای مجازی قابل ثبت و ردیابی است. هر خریدی که از طریق اینترنت انجام می‌دهیم، هر تفریحی که می‌کنیم، سفارش‌هایی که می‌کنیم و... همگی ثبت می‌شوند. کنار هم چیده شدن این ردپاهای اطلاعاتی و متعاقباً تحلیل و پردازش آنها و استخراج نتایج حاصل به کسی که چنین نتایجی را در اختیار داشته باشد این امکان را

-
1. Information & Communication Technolog
 2. Virtual society
 3. Information Based Feature

می‌دهد که نیم‌رخ^۱ از شخصیت ما که نشانگر عادات، علائق، سلائیق، وضعیت سلامتی و نیازهای شخصی ماست را ترسیم نماید.

همچنین در موارد بسیاری برای دریافت خدمات از طریق شبکه ملزم هستیم که بخشی از اطلاعات شخصی خود را برای سایت مورد نظر افشاء نمائیم. در چنین مواردی برعکس صورت پیشین که ثبت و گردآوری داده‌ها و اطلاعات بدون التفات و آگاهی شخص سوژه^۲ یعنی شخصی که اطلاعات مورد بحث در خصوص اوست، صورت می‌گرفت، وی با رضایت و اراده خود چنین اطلاعاتی را در اختیار سایت قرار می‌دهد، لیکن منظور او از این کار تنها استفاده متعارف از این اطلاعات از سوی مدیران و صاحبان سایت می‌باشد نه استفاده نامتعارف لذا بحث چگونگی استفاده از این داده‌ها مسأله‌ای بسیار مهم است.

علاوه بر دو صورت پیش گفته، راه سومی هم برای دستیابی به اطلاعات مهم و ذی‌قیمت، در فضای مجازی وجود دارد که برعکس دو شق مذکور صرفاً راه‌آورد فاوا نبوده و پیش از این نیز وجود داشته است و فاوا تنها شکل و ابزار دسترسی بدانها را متحول نموده است. این شکل از دسترسی همان دستیابی به اطلاعات ثبت شده در مراجع و نهادها و سازمانهای مختلف از جمله سازمانهای دولتی، بنگاههای اقتصادی و امثال ذلک می‌باشند که در فایل‌های آنها ذخیره شده و نگهداری می‌شوند. فاوا این امکان را فراهم نموده است که اشخاص بتوانند از طریق اتصال به شبکه در مواردی به این داده‌ها (که غالباً اطلاعات محرمانه و یا حیاتی ایشان می‌باشد) دست یابند. داده‌ها و اطلاعاتی از این دست آنچنان اهمیتی دارند که در مجموعه‌ای از آنها ارزش زایی اقتصادی و مطلوبیت فراوانی نهفته است و امروزه ارزش مالی داشته، عرفاً مال تلقی می‌شوند.

بنابر آنچه گفته شد لزوم تدوین مقررات حمایتی از اطلاعات شخصی افراد در جامعه اطلاعاتی حداقل بنابر دو دلیل قابل توجیه است. نخست از این جهت که بدون حمایت از این داده‌ها احساس امنیت و آرامش خیال شهروندان بخاطر احتمال سوءاستفاده از این

داده‌ها به مخاطره می‌افتد. دوم فقدان قوانین اینچنینی از جهت نادیده گرفته شدن حقوق مادی قابل تحصیل از چنین اطلاعاتی موجب ترویج بی‌عدالتی و سوءاستفاده از داده‌های شخصی افراد برای سودجویان و راحت طلبان می‌باشد. در این میان، دلیل نخست مقبولیتی فرگیرتر و اهمیتی بیشتر از دلیل دوم داشته و از این رو برای قانونمند و ضابطه مند شدن رفتار شهروندان در جامعه اطلاعاتی و جلوگیری از تجاوز و تعدی به مطلوب‌ها و دغدغه‌های معقول ایشان در چنین فضایی، ضروری است که قانونگذاران ضمن بذل توجه ویژه به مساله حریم خصوصی اطلاعاتی و ارتباطاتی اشخاص در فضای مجازی اصول و قواعد حاکم بر این حوزه و حدود آزادی‌های شهروندان را تبیین نماید.

راهیابی فاوا به کشور و توسعه دائم‌الترازد آن ایجاب می‌کند که از هم اکنون قانونگذار ایرانی نیز به فکر تدوین چنین مقرراتی افتد، زیرا همانطور که در جامعه واقعی فقدان قانون یا ضعف اجرای آن بمنزله فقدان امنیت می‌باشد (مثال شهر بی‌قانون مذکور در بالا) و فقدان امنیت نیز تعطیلی و اختلال در امور جاری زندگی را بدنبال خواهد داشت، در فضای مجازی نیز فقدان قانون، منجر به احساس عدم امنیت در میان کاربران^۱ شده و فعالیت و نوآوری را در این عرصه به چالش خواهد کشید. باید بخاطر داشت که برداشتن هر گامی در این عرصه نیازمند شناخت فضای کلی بحث و پشته‌های تحلیلی و تئوریک آن و نیازها و خلاءهای فعلی و همچنین استفاده از تجارب کشورهای پیشرو در این عرصه و از همه مهمتر بومی کردن نتایج حاصل با توجه به نیازها و ارزش‌ها و هنجارهای جامعه از یکسو و اصول و مبانی نظام حقوقی کشور از سوی دیگر می‌باشد.

بر این اساس پژوهش حاضر با هدف بررسی تحلیلی حق افراد در بهره‌مندی از حریم خصوصی و شناخت نیازهای جامعه و اولویت‌های آن و با جهت‌گیری کلی، استفاده از تجارب کشورهای دیگر و البته با تاکید بر لزوم بومی نمودن و منطبق نمودن نتایج حاصل با نظام حقوقی کشور صورت می‌گیرد.

همچنین ذکر این نکته ضرورت دارد که با توجه به مراتب مذکور و اولویت‌های کشور در آستانه پانهادن به جامعه اطلاعاتی گیتی گستر، بحث اصلی و هدف اولیه این کتاب، تبیین جایگاه حقوقی حریم خصوصی اطلاعاتی اشخاص (حمایت از داده‌های شخصی) می‌باشد چرا که این جنبه از بحث در فضای مجازی اهمیت دارد و سایر حقوق آن یا اهمیت کمتری دارند و یا اصولاً در این عرصه موضوعیت ندارند. با اینهمه به منظور حفظ جامعیت طرح، بررسی مختصری در باب سایر حقوق حریم خصوصی نیز به فراخور بحث صورت خواهد گرفت.

مباحث کتاب در سه فصل عرضه خواهد شد. در فصل اول کلیات بحث، از جمله مطالبی در باب مفهوم حریم خصوصی و پیشینه آن و مبانی نظری قابل ارائه در توجیه محترم بودن این حق عرضه خواهد شد و در نهایت تقسیم‌بندی حریم خصوصی به حوزه‌های چهارگانه ارائه خواهد شد. در فصل دوم به بررسی حریم خصوصی اطلاعاتی و مباحث حقوقی گسترده آن که در واقع موضوع اصلی کتاب می‌باشد خواهیم پرداخت. نهایتاً در فصل سوم به بررسی سایر صور حریم خصوصی یعنی حریم خصوصی ارتباطاتی، حریم خصوصی جسمانی و حریم خصوصی در منازل و اماکن که در نوشتار حاضر نسبت به حریم خصوصی اطلاعاتی از اولویت کمتری برخوردارند می‌پردازیم.

فهرست

۴.....	پیشگفتار.....
۷.....	درآمد.....
۱۱.....	مقدمه.....
۱۷.....	فصل اول: کلیات.....
۱۸.....	مبحث اول: تعریف حریم خصوصی.....
۲۱.....	مبحث دوم: پیشینه تحقیق.....
۲۷.....	مبحث سوم: مفاهیم.....
۳۱.....	مبحث چهارم: مبانی نظری.....
۳۲.....	نظریه حقوق فطری:.....
۳۶.....	نظریه "قرارداد اجتماعی":.....
۴۲.....	نظریه اخلاقی:.....
۴۵.....	مبحث پنجم: چهره‌ها و صور مختلف حریم خصوصی.....
۴۷.....	فصل دوم: حریم خصوصی اطلاعاتی.....
۴۷.....	ترمینولوژی.....
۴۷.....	"پردازش داده‌ها" و مفاهیم مشابه.....
۵۱.....	حریم خصوصی اطلاعاتی و مفاهیم مشابه.....
۵۴.....	مبحث اول: ضرورت حمایت.....
۵۹.....	مبحث دوم: پیشینه حمایت از داده.....
۵۹.....	۱-۲: پیشینه حمایت از داده در حقوق خارجی.....
۵۹.....	پیشینه علمی و نظری.....

- پیشینه قانونی و قضایی ۶۱
- ۲-۲- پیشینه حمایت از داده در حقوق داخلی ۶۳
- پیشینه علمی و نظری ۶۳
- پیشینه قانونی و قضایی ۶۴
- مبحث سوم: همکاری‌های بین‌المللی ۶۸
- ۳-۱- دستورالعمل‌های اتحادیه اروپایی ۷۱
- ۳-۲- موافقت‌نامه بندرگاه امن ۷۷
- مبحث چهارم: مبانی نظری ۸۳
- مبحث پنجم: تأسیس اصل ۸۷
- ۵-۱- نقض حریم خصوصی اطلاعاتی از جانب شهروندان ۸۸
- ۵-۲- نقض حریم خصوصی اطلاعاتی از جانب حاکمیت ۸۹
- مبحث ششم: حریم خصوصی و امنیت ۹۱
- ۶-۱- رابطه حریم خصوصی و امنیت داده ۹۳
- ۶-۲- رابطه حریم خصوصی و امنیت اطلاعات ۹۵
- ۶-۳- رابطه حریم خصوصی و امنیت شبکه ۹۶
- مبحث هفتم: انواع داده‌های مورد حمایت ۱۰۱
- ۷-۱- داده‌های شخصی مربوط به سلامتی و خصوصیات وراثتی ۱۰۱
- ۷-۲- داده‌های شخصی تجاری و اقتصادی ۱۰۸
- ۷-۳- داده‌های شخصی اعتقادی ۱۱۲
- ۷-۴- داده‌های شخصی جنسی ۱۱۷
- ۷-۵- داده‌های شخصی مربوط به محکومیت‌های کیفری ۱۲۲
- ۷-۶- داده‌های شخصی عمومی ۱۲۵
- مبحث هشتم: اصول حاکم بر حمایت از داده‌ها ۱۳۳

- ۱-۸- اصول مربوط به تحصیل داده‌ها ۱۳۴
- اصل تحصیل قانونی و منصفانه: ۱۳۴
- اصل تحصیل مضیق و مرتبط: ۱۳۵
- اصل انتخاب: ۱۳۵
- اصل اطلاع: ۱۳۷
- ۲-۸- اصول مربوط به نگهداری داده‌ها ۱۳۹
- اصل امنیت: ۱۳۹
- اصل شفافیت: ۱۳۹
- اصل دسترسی: ۱۴۰
- اصل صحت: ۱۴۲
- ۳-۸- اصول مربوط به بکارگیری داده‌ها ۱۴۳
- اصل پردازش مرتبط: ۱۴۳
- اصل ممنوعیت افشاء: ۱۴۴
- ۴-۸- اصول مربوط به امحاء و انتقال داده‌ها ۱۴۶
- اصل امحاء: ۱۴۶
- اصل عدم انتقال بعدی داده‌ها ۱۴۶
- ۵-۸- سایر اصول ۱۴۸
- اصل رضایت: ۱۴۹
- اصل مسؤولیت: ۱۵۰
- مبحث نهم: قلمرو حمایت از داده‌ها از حیث مخاطبان قانون ۱۵۱
- مبحث دهم: انتقال داده‌ها ۱۵۶
- ۱-۱۰- انتقال فرامرزی ۱۵۶
- ۲-۱۰- انتقال درون مرزی ۱۵۷
- مبحث یازدهم: اقسام حقوق سوژه ۱۶۳

- ۱-۱۱- حق آگاهی از پردازش ۱۶۴
- ۲-۱۱- حق دسترسی: ۱۶۶
- ۳-۱۱- حق منع پردازش: ۱۶۹
- ۴-۱۱- حق انتخاب: ۱۷۱
- ۵-۱۱- حق اصلاح: ۱۷۴
- ۶-۱۱- حق تعقیب و بهره‌مندی از روشهای جبران: ۱۷۶
- مبحث دوازدهم: ماهیت حقوق سوژه ۱۸۰
- مبحث سیزدهم: انتقال حقوق سوژه ۱۸۳
- مبحث چهاردهم: اقسام تخلّفات ۱۸۵
- ۱-۱۴- نفوذ: ۱۸۷
- ۲-۱۴- گرد آوری غیر مجاز داده‌ها: ۱۹۱
- ۳-۱۴- تغییر غیر مجاز داده‌ها ۱۹۵
- ۴-۱۴- سرقت هویت: ۱۹۹
- ۵-۱۴- انتقال غیر مجاز داده‌ها ۲۰۳
- ۶-۱۴- افشاء غیر مجاز داده‌ها ۲۰۶
- ۷-۱۴- عدم رعایت ضوابط امنیتی و سایر حقوق سوژه ۲۰۸
- مبحث پانزدهم: رهیافتهای بنیادین در حمایت از داده ۲۱۲
- ۱-۱۵- تدوین یا عدم تدوین قانون ۲۱۲
- ۲-۱۵- حقوق و اختیارات ویژه حاکمیت ۲۲۱
- ۳-۱۵- اشخاص مورد حمایت ۲۲۶
- ۴-۱۵- تخییری یا آمره بودن مقررات حمایتی ۲۳۴
- ۵-۱۵- مقام ناظر: ۲۳۸
- مبحث شانزدهم: ضمانت اجراها ۲۴۴

۲۴۷	۱-۱۶. ضمانت اجراهای مدنی
۲۵۲	۲-۱۶. ضمانت اجراهای کیفری
۲۶۰	۳-۱۶. ضمانت اجراهای انتظامی
۲۶۴	مبحث هفدهم: رابطه حمایت از داده با حقوق مالکیت معنوی (فکری).....
۲۶۷	مبحث هجدهم: آزادی بیان و حمایت از داده.....
۲۷۴	مبحث نوزدهم: ادله اثبات دعوی.....
۲۷۹	مبحث بیستم: تعارض قوانین و صلاحیت محاکم.....
۲۹۷	فصل سوم: سایر صور حریم خصوصی.....
۲۹۰	مبحث اول: حریم خصوصی ارتباطاتی.....
۲۹۰	۱-۱. طرح بحث.....
۲۹۲	۱-۲. تقسیم مطلب.....
۲۹۴	۱-۳. امنیت محتوا در ارتباطات و مراسلات.....
۳۰۵	۱-۴. امنیت اطلاعات مربوط به ارتباطات و مراسلات.....
۳۱۱	مبحث دوم: حریم خصوصی جسمانی.....
۳۱۱	۱-۲. مبانی.....
۳۱۳	۲-۲. پیشینه حق بهره‌مندی از حریم خصوصی جسمانی.....
۳۱۵	۲-۳. وضعیت حقوق داخلی.....
۳۲۰	مبحث سوم: حریم خصوصی در منازل و اماکن.....
۳۲۰	۱-۳. مبانی.....
۳۲۲	۲-۳. پیشینه حق بهره‌مندی از حریم خصوصی در منازل و اماکن.....
۳۲۳	۳-۳. وضعیت حقوق داخلی.....
۳۲۵	منابع.....
۳۳۷	ضمائم.....